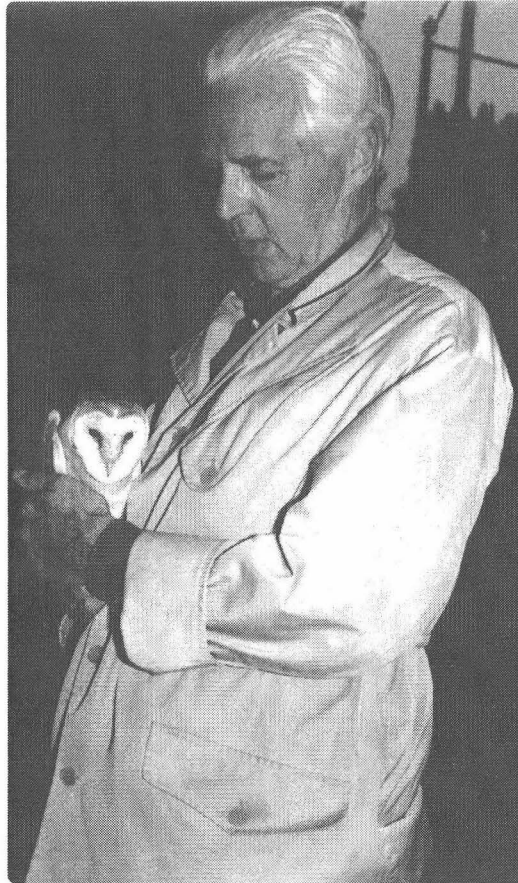

IN MEMORIAM:
5 JANUARI 1929 - 3 DECEMBER 1999

Johan J. Frieswijk

10

Johan Frieswijk tijdens het ringen van een inmiddels al grote jonge Kerkuil, Rozenburg bij Schiphol-Oost 18 augustus 1995 (foto Do Beckers).

Op vrijdag 3 december 1999 is onverwacht ons erelid Johan Frieswijk overleden. Op maandag 29 november trof hem een hartaanval, waarvan hij niet hersteld is. Hij is op 7 december in besloten familiekring gecremeerd. Met Johan Frieswijk verliezen wij één van de meest productieve veldornithologen van de regio Amsterdam. Niet minder dan 65 publicaties verschenen er van zijn hand, veelal handelend over vogels in en om Amsterdam.

Johan Frieswijk had al vroeg een sterke belangstelling voor de natuur. Zijn opleiding op het pad van de veldbiologie kreeg hij in de jaren na de oorlog als lid van afdeling VI van de Amsterdamse N.J.N. (tesamen met Johnny Reijnders). Vandaaruit ging hij in 1948 biologie studeren aan de Gemeente-universiteit van Amsterdam. Aanvankelijk was zijn interesse vooral botanisch van aard. Zo ontbreekt zijn naam nog op de ledenlijsten van de Werkgroep Vogels van de N.N.V. afdeling Amsterdam en van de Amsterdamse Ornithologische Studiekring (OSK), het samenwerkingsverband tussen de N.N.V.-werkgroep vogels en het Vogelkader van de Amsterdamse N.J.N.

Frieswijk vestigt echter spoedig zijn naam door de ontdekking op 28 april 1952 van een groepje van 3 Bijeneters, die twee dagen pleisterden op het landgoed Amstelrust, gelegen langs de Amstel. Johan is dan nog pas 23 jaar. Filmopnamen van deze bijzondere waarneming, door de broer van boswachter P.W. Brander, zijn onlangs boven water gekomen uit het film-archief van de gebroeders Brander. Zijn eerste

vogelpublicaties handelen over deze waarneming en over het vogelleven op Amstelrust (Frieswijk 1952 en 1955). Terwijl hij zich in het kader van zijn studie biologie goeddeels met plantkunde bezighield, was zijn veldwerk vooral ornithologisch van aard. Samen met andere Amsterdamse oud N.J.N.-ers (J. Reijnders, K. Straatman) stortte hij zich in diverse veldornithologische projecten. Zo werd vanaf 1955 een onderzoekslijn voortgezet, waamee J. E. Sluifers begonnen was, later herhaald door het N.J.N.-vogelkader, nl. naar Spreeuwenslaapplaatsen in en om Amsterdam. Frieswijk en zijn vier jaar jongere vriend Henk Bresser (vgl. Voous 1995: 174) onderzochten daarbij vooral het uitvliegen van de Spreeuwen in de ochtendschemer (vgl. Frieswijk 1957 en 1962; Frieswijk & Bresser 1961; Frieswijk 1963). In het voorjaar van 1957-1958 werden door hen vogel-inventarisaties gehouden van de Noordkant van het Amsterdamse Bos, voor het eerst met een standaardmethode (vgl. Frieswijk & Bresser 1958, 1960 en 1961). Deze vogelinventarisaties inspireerden ook anderen die vogelminded gemaakt waren op de

excursies en filmavonden die Piet Brander in en over het Amsterdamse Bos hield. Vanuit een Stichting Vrienden van het Amsterdamse Bos (die nog steeds bestaat) ontwikkelde zich een Vogelstudiegroep Amsterdamse Bos, die later omgezet werd in een K.N.N.V. Vogelwerkgroep Amsterdam (1963).

Overigens komt Frieswijks naam aanvankelijk nog niet in de ledenlijsten voor van deze 'KNNV Vogelstudiegroep voor het Amsterdamse Bos' o.l.v. de hr. P.W. Brander, en het tekent Johans individualistische en libertaire inslag. Maar waarschijnlijk daartoe overgehaald door vriend Johnny Reijnders verschijnt hij daarin voor het eerst vanaf 1960, en op de allereerste ledenlijst van de KNNV Vogelwerkgroep Amsterdam wordt hij zelfs met de bijzondere status van 'adviseur' opgevoerd. Dit waren de jaren waarin het Amsterdamse Bos door vier inventarisatie-teams onderhanden werd genomen. Als afsluiting van die inventarisaties werd door de KNNV Vogelwerkgroep een commissie ingesteld 'Balans 25 jaar Noordkant', als een soort jubileumproject ter afronding en evaluatie van de inventarisaties die gelijk bij de aanleg van het Amsterdamse Bos door J.E. Sluiters waren begonnen. Wellicht geïnspireerd door de spannende Amsterdamse Bos-jaarverslagen van Bien van Drooge in Het Vogeljaar (1962 en 1963 nrs. 2) zette Frieswijk zich aan een omvangrijke studie van 25 jaar vogelontwikkelingen in het tot wasdom komende Amsterdamse Bos, puttend uit materiaal van Sluiters, de N.N.V.-werkgroep vogels, zijn eigen inventarisaties, en de dagboeken van boswachter Brander. En ondanks dat een deel daarvan voor hem geheim bleven (vanwege privé-escapades van Brander) kon hij vooral op grond van het uitgebreide vogeladministratieve werk van

KLM-secretaresse Bien van Drooge een overzichtspublicatie samenstellen 'De vogelwereld van het Amsterdamse Bos', die in 1968 als een K.N.N.V. Wetenschappelijke Mededeling verscheen. De zich dan met de doctorandustitel (1959) tooiende drs. J.J. Frieswijk is de hoofdauteur van deze publicatie, waarin de ontwikkeling van de vogelstand geschetst wordt aan de hand van de vegetatie-successie van het bos (vgl. ook Frieswijk, Reijnders & Bresser 1963 en 1966). Voor de KNNV Vogelwerkgroep, voor wie het Amsterdamse Bos nog jaren als haar primaire studiegebied gold, bleef het haar grondleggende publicatie, waarop in 1972 nog een aanvulling verscheen door Van Drooge. Naast Spreeuwen hadden nog diverse andere vogelsoorten Frieswijks speciale belangstelling, en dan vooral hun voedselgedrag. Zo bijv. de Amsterdamse Kokmeeuwen (Frieswijk 1965) en hun voedseltrappelen (Frieswijk & Bresser 1965, Frieswijk 1977); of Zanglijsters die op slakken inhakken. Ook albinistische merels hadden zijn interesse (Frieswijk & Smith 1966), evenals de eenden in Amsterdam (Frieswijk 1966).

Na deze jaren van plaatselijk veldonderzoek en publicatiedrift wordt Frieswijk landelijk actief in het Contactorgaan voor Vogelstudie van de K.N.N.V (1963), de voorloper van het latere SOVON. Hier worden de eerste grondslagen gelegd voor de latere Broedvogelatlas van SOVON, doordat avifaunistische onderzoekers uit verschillende delen van het land landelijk een aantal interessante broedvogelsoorten onder handen nemen (vgl. Natura maart 1967). In de jaren 1971-1974 is Frieswijk voorzitter van het Contactorgaan voor Vogelstudie; zelf maakt hij overzichten van het nationaal voorkomen van Gele Kwikstaart (Frieswijk 1968, 1969 en 1979) en Paapje (Frieswijk 1973 en 1980).

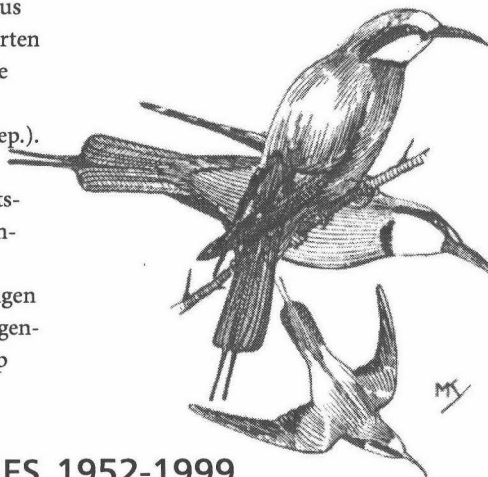
Frieswijk heeft dan het bos als voornaamste studiegebied achter zich gelaten en is vanaf de tweede helft van de jaren zestig steeds vaker te vinden op de opspuiterreinen van het westelijk Havengebied van Amsterdam. Hier draagt Frieswijk bij aan de Amsterdamse avifaunistische lijst door de vaststelling van twee nieuwe soorten voor de regio:

Reuzensterne, 1 ex. op 29 juli 1966 te Sloterdijk (samen met Edward van IJzendoorn; Med.bl. KNNV VWGA 4, 3: 21) en Grote Pieper, 30 september 1967 2 ex. Sloterdijk (samen met Bresser; Med.bl. KNNV VWGA 5, 3/4: 30). Met zijn Bijeneters van april 1952 is Frieswijk dus goed voor totaal drie eerst-vastgestelde soorten voor de regio en behaalt hij daarmee de 17e plaats op onze millennium-topveertig van Amsterdamse vogelwaarnemers (Vlek, in prep.).

Ook de laatste tijd richtte Frieswijk zijn fietsstuur nog vaak richting het Westelijk Havengebied, om dan door te trappen tot in de Kennemerduinen (zie voor zijn waarnemingen in de regio Z. Kennemerland de waarnemingenrubriek van 'Fitis'). Toen ik hem onlangs op

een schrale oktoberdag op zo'n tocht tegenkwam, was het hem niet aan te zien dat dit wel eens de laatste ontmoeting zou zijn. Wel greep ik de gelegenheid aan, wachtend op een Visarend die maar niet kwam opdagen, hem uit te horen over vroeger zaken (zie: Amsterdams Vogelnet, veldpost 9-11 okt. 1999).

Nu is het allemaal gedaan en voorbij: vijftig jaar intensieve natuurhistorische activiteit in en om Amsterdam. Met Johans overlijden is definitief een halve eeuw vogelstudie in en om Amsterdam afgesloten.

13

LIJST VAN PUBLICATIES 1952-1999

- J.Frieswijk 1952. Winterslaap. De Inktzwam (N.J.N. district Amsterdam) 17e jrg. nr. 1: 7-8, januari 1952.
J. Frieswijk 1952. Bijeneters....Amoeba 28e jrg. nr. 6/7: 77-78.
J.J. Frieswijk 1954. Verslag van het inleidingspracticum vergelijkende physiologie (voor het doctoraal examen). Laboratorium voor vergelijkende Physiologie der Universiteit van Amsterdam, november 1954.
J.J. Frieswijk 1955. De afweerreactie van *Physa fontinalis* en *Physa acuta* drap. Verslag van het practicum vergelijkende physiologie. Laboratorium voor vergelijkende Physiologie der Universiteit van Amsterdam dec. 1954 - april 1955.
J.J. Frieswijk 1955. Verslag van het onderzoek over de aantasting van *Fraxinus excelsior* L. door *Verticillium dahliae* Kleb. Verricht gedurende de Zomer van 1955 aan het Phylopathologisch laboratorium 'Willie Commelin Scholten' te Baarn.
J.J. Frieswijk 1955. Vogellevens op Amstelrust. *Natura* 52e jrg. nr. 9: 112-115.
J.J. Frieswijk 1957. A leech-avoidance reaction of *Physa fontinalis* (L.) and *Physa acuta* Drap.

- Basteria vol. 21 nr. 3.
- J.J. Frieswijk sine anno. Het veen op grote diepte onder de Riekerpolder bij Amsterdam. Hugo de Vries-laboratorium Amsterdam.
- J.J. Frieswijk 1957. Spreeuwenslaapplaats. *Natura* 54e jrg. nr. 7: 97.
- J.J. Frieswijk 1958. De geschiedenis der Nederlandse bossen. Hugo de Vries-laboratorium Amsterdam.
- J.J. Frieswijk 1958. The leech-defence reaction of *Physa fontinalis* (L.) and *Physa acuta* Drap. *Archives Neerlandaises de Zoölogie* Tome XII 4e livraison p. 562-563.
- J.J. Frieswijk & H. Bresser 1958. Tijftjaf en Fitis in het Amsterdamse Bos. *De Levende natuur* jrg. 61: 115-117.
- J.J. Frieswijk & H. Bresser 1958. Territoriumgrootte bij de Fitis. *De Levende Natuur* jrg. 61: 165-166.
- B. Zwart & J.J. Frieswijk 1959. Datierung des Basistorfes unter Amsterdam. *Acta Botanica Neerlandica* 8e jrg. p. 356-368.
- J.J. Frieswijk & H. Bresser 1960. Bevolkingsdichtheid en territoriumgrootte bij de Fitis. *De Levende Natuur* jrg. 63: 178-184.
- J.J. Frieswijk & H. Bresser 1961. Het vertrek van Spreeuwen van de sociale slaapplaats. *De Levende Natuur* jrg. 64: 102-112.
- J.J. Frieswijk & H. Bresser 1961. Bevolkingsdichtheid bij de Fitis en de structuur van het landschap. *De Levende Natuur* jrg. 64: 285-288.
- J.J. Frieswijk 1962. Cepaea's en Zanglijsters. *De Levende Natuur* 65e jrg. nr. 7/8: 173-176.
- J.J. Frieswijk 1962. Vogelstrijd. *Het Vogeljaar* 1962 nr. 4: 365-366.
- J.J. Frieswijk 1962. Spreeuwenslaapplaatsen. *Natura* 59e jrg. nr. 2/3: 32-33.
- J.J. Frieswijk 1962. Waarnemingen bij Spreeuwenslaapplaatsen. *Natura* 59e jrg. nr. 6: 72.
- J.J. Frieswijk 1963. Kokmeeuwenslaapplaatsen. *Natura* 60e jrg. nr. 2/3: 23-24.
- J.J. Frieswijk 1963. Van aambeeld en smidsen. *De Levende Natuur* jrg. 66: 21-23.
- J.J. Frieswijk 1963. Zanglijsters, Merels en Cepaea's. *De Levende Natuur* jrg. 66: 120.
- J.J. Frieswijk, H. Bresser & J. Reijnders 1963. Enige gegevens over de Winterkoning in het Amsterdamse Bos. *De Levende Natuur* jrg. 66: 203-206.
- J.J. Frieswijk 1963. De Amsterdamse Spreeuwenslaapplaatsen. *Ons Amsterdam* 15e jrg. nr. 12, december 1963.
- J.J. Frieswijk 1964. Zanglijsters en hun aambeelden. *De Levende Natuur* 67e jrg. afl. 2: 25-28.
- J.J. Frieswijk & H. Bresser 1965. Het trappelen van voedselzoekende meeuwen. *De Levende Natuur* jrg. 68 nr. 7/8: 201-205.
- J.J. Frieswijk 1965. De Amsterdamse Kokmeeuwen. *Ons Amsterdam* 17e jrg.: 18-19.
- J.J. Frieswijk & Commissie 25 jaar Noordkant, 1965. Balans 25 jaar 'Noordkant' (Bosvogels). *Mededelingenblad K.N.N.V. Vogelwerkgroep Amsterdam* jrg. 3 nr. 2: 5-11.
- J.J. Frieswijk 1966. De Amsterdamse eenden. *Ons Amsterdam* jrg. 18: 300-301.
- J.J. Frieswijk & F.J. Smith 1966. Albinistische merels. *Natura* 63e jrg. nr. 6: 70-71.
- J.J. Frieswijk & F.J. Smith 1966. Albinisme bij Merels. *Natura* 63e jrg. nr. 8: 100-101.
- J.J. Frieswijk, J. Reijnders & H. Bresser 1966. De broedvogelbevolking van de jonge aanplant in het Amsterdamse Bos. *De Levende Natuur* jrg. 69: 115-120.
- J.J. Frieswijk 1967. Gebruik van gereedschap in de vogelwereld. *Het Vogeljaar* 15, 1: 268-269.
- J.J. Frieswijk 1967. Zwarte lijsters met witte veren. *De Levende Natuur* 70e jrg.: 186-188.
- J.J. Frieswijk & H. Bresser 1967. Wormen als buit van trappelende meeuwen. *De Levende Natuur* jrg. 70: 287.
- J.J. Frieswijk 1968. De Gele Kwikstaart als broedvogel in 1967. *Het Vogeljaar* 16, 2: 530-531 en *Natura* 65, 4: 62-63.
- J.J. Frieswijk (m.m.v. H. Arentsen, P. Brander, J.H.U. van Drooge, J.H.C. de Groot, J. Reijnders,

- K.A. Straatman & A.N. Swart) 1968. De vogelwereld van het Amsterdamse Bos. K.N.N.V. Wetenschappelijke Mededeling nr. 74. Uitg. K.N.N.V. & gemeentelijke commissie heemkennis Amsterdam.
- J.J. Frieswijk 1969. De Gele Kwikstaart als broedvogel. De Levende Natuur 72e jrg.: 18-20.
- J.J. Frieswijk 1969. Een industriegebied in wording botanisch gezien. De Levende Natuur 72e jrg. afl. 11: 241-244.
- J.J. Frieswijk 1971. Flora van een industriegebied in wording. De Levende Natuur jrg. 74: 204.
- J.J. Frieswijk 1973. Het Paapje als broedvogel. Natura jrg. 70: 42-45.
- J.J. Frieswijk 1973. Physa en Glossiphonia. Natura 70e jrg. nr. 7 (810) p. 103-105.
- J.J. Frieswijk 1976. De flora van het industriegebied 'Sloterdijk'. De Levende Natuur jrg. 79 afl. 4: 93-95.
- J.J. Frieswijk 1977. Black-headed Gulls foot-paddling on grassland. British Birds vol. 70: 266.
- J.J. Frieswijk 1979. De Gele Kwikstaart. De Lepelaar nr. 65: 20-22.
- J.J. Frieswijk 1980. Het Paapje, kieskeurig en kwetsbaar. De Lepelaar nr. 69, juli/aug. 1980: 144-145.
- J.J. Frieswijk 1981. Zanglijsters en Veldslakken (*Cepaea nemoralis*). Het Vogeljaar 29, 5: 248-249.
- J.J. Frieswijk 1991. Zanglijsters op slakkenjacht. De Gierzwaluw jrg. 29 nr. 3: 29-30.
- J.J. Frieswijk 1992. Het Spreeuwen-paleis. De Gierzwaluw jrg. 30 nr. 2: 32-36.
- J.J. Frieswijk 1992. Czaar Peter en de Spreeuwen. De Gierzwaluw jrg. 30 nr. 4: 102-103.
- J.J. Frieswijk & H. Bresser 1993. De aankomst van Spreeuwen op de sociale slaappleaats. Het Vogeljaar 41, 2: 50-51.
- J.J. Frieswijk 1993. Een Ibis-probleem. Fitis 29e jrg. nr. 4: 159.
- J.J. Frieswijk 1993. Oud nieuws uit de regio. De Gierzwaluw 31e jrg. nr. 4: 137.
- J.J. Frieswijk 1993. Torenvalk berooft wijfje Sperwer. De Graspieper 13e jrg. nr. 3: 144.
- J.J. Frieswijk 1994. Mimicry in de vogelwereld. Fitis 30e jrg. nr. 1: 37.
- J.J. Frieswijk 1994. Een kolonie verhuist. De Gierzwaluw 32e jrg. nr. 3: 77-78.
- M. Groen, J.J. Frieswijk & J. Bouwmeester 1995. Waarom broeden Visdieven *Sterna hirundo* op daken? Limosa jrg. 68, 2: 65-71.
- J.J. Frieswijk 1995. Common Kestrel robbing female Eurasian Sparrowhawk. British Birds 88e jrg. nr. 10: 485.
- J.J. Frieswijk 1995. Zwartkopmezen in en om Amsterdam. De Gierzwaluw jrg. 33, 4: 149-150.
- J.J. Frieswijk 1996. (boekbespreking van) Sijsjes en Drijsijsjes. De vogels van Amsterdam. De Gierzwaluw 34e jrg. nr. 3: 14-16.
- J.J. Frieswijk 1998. Spreeuwenwolken. De Gierzwaluw jrg. 36 nr. 1: 11-12.
- J.J. Frieswijk 1999. Een merkwaardige vindplaats van een Zeenaald *Syngnathus spec.* Het Zeepaard 59e jrg. nr. 1: 29-30.
- J.J. Frieswijk 1999. Visdief vist ver van VBA. De Gierzwaluw jrg. 37 nr. 1: 9.

15

Anderen over Johan Frieswijk:

- J.-P. van Beurden. Herinneringen aan de Hortus. De Plantage-Hortus 4e jrg. nr. 4, dec. 1989, p. 17-19.
- Prof. K.H. Voous, Frieswijk, Johannes Jan. In de ban van vogels, 1995: 244. Utrecht: Scheffers

Bovenstaand In memoriam verscheen op het Amsterdamse Vogelnet (AVN), op het European Birdnet Nederland (EBNNL) en op de e-mailkring van de Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland, d.d. 9 december 1999.